

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ

FOREIGN EXPERIENCE OF FORMATION AND EDUCATION OF YOUTH HEALTH CULTURE

У статті проаналізовано досвід деяких зарубіжних країн щодо реалізації державної політики у сфері формування та виховання культури здоров'я молоді шляхом впровадження відповідних державних та недержавних програм. На основі аналізу встановлено, що більш перспективний і економічно вигідний для суспільства шлях зі збереження здоров'я пов'язаний із широким впровадженням попереджувальних заходів, профілактичних технологій, що передбачають превентивну комплексну цілеспрямовану діяльність держави та недержавних організацій у досліджуваній сфері.

Ключові слова: публічне управління, державна політика, культура здоров'я, формування та виховання культури здоров'я, система охорони здоров'я.

В статье проанализирован опыт некоторых зарубежных стран по реализации государственной политики в сфере формирования и воспитания культуры здоровья молодежи путем внедрения соответствующих государственных и негосударственных программ. На основе анализа выявлено, что более перспективный и экономически выгодный для общества путь по сохране-

нию здоровья населения связан с широким внедрением предупредительных мероприятий, профилактических технологий, предусматривающих превентивную комплексную целенаправленную деятельность государства и негосударственных организаций в исследуемой сфере.

Ключевые слова: публичное управление, государственная политика, культура здоровья, формирование и воспитание культуры здоровья, система здравоохранения.

The article analyzes the experience of some foreign countries in implementing the state policy in the field of formation and education of the youth health culture through the implementation of relevant state and non-state programs. On the basis of the analysis, it has been established that a more promising and economically viable way for the society to save health is associated with the wide introduction of preventive measures, preventive technologies, which include a preventive, integrated, targeted activity of the state and non-governmental organizations in the investigated sphere.

Key words: public administration, state policy, health culture, formation and education of health culture, health care system.

УДК 351/354:304

Осик С.В.

аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національна академія державного управління при Президентові України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поліпшення стану здоров'я населення, забезпечення рівного і справедливого доступу усіх членів суспільства до медичних послуг належної якості потребує наукового обґрунтування модернізації державної політики України у сфері охорони здоров'я, а також результативного та ефективного публічного управління.

Подолання проблеми захворюваності та передчасної смертності населення може бути успішною лише в разі виконання державою зобов'язань перед своїм населенням та міжнародною спільнотою, а також вироблення та запровадження послідовної державної політики в напрямі контролю за поширенням захворювань і, передусім, соціального залучення з метою формування і виховання культури здоров'я та побудови соціально орієнтованої держави [1, с. 54].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти державного управління сферою охорони здоров'я вивчали М. Білинська, С. Бугайцов, Ю. Вороненко, З. Гладун, Т. Грузева, Л. Гульчій, Л. Жаліло, А. Зіменковський, Д. Карамішев, Н. Кризіна, Б. Криштопа, В. Лобас, В. Москаленко, А. Нагорна, Я. Радиш, Н. Рингач, І. Рожкова, Г. Слабкий, І. Солоненко, О. Черниш, О. Шаптала, Н. Ярош та інші вчені, у роботах яких наголошено на тому, що у XXI ст.

під впливом цілеспрямованих заходів із боку держави в Україні має сформуватися власна модель розвитку сфери охорони здоров'я, що базуватиметься на рівних можливостях громадян і верховенстві права, розвитку підприємницької діяльності у взаємодії з державним регулюванням здоров'яохоронної сфери.

Метою статті є вивчення досвіду деяких зарубіжних країн щодо реалізації державної політики у сфері формування та виховання культури здоров'я молоді шляхом впровадження відповідних профілактичних державних та недержавних програм.

Виклад основного матеріалу. У Фінляндії програми з формування та виховання культури здоров'я молоді ініціює, як правило, одна (або кілька) з нижченаведених організацій:

- державні (муніципальні) організації (центри відвернення кризових ситуацій, служби місцевого комунального господарства, зайнятості і професійного навчання, правоохоронні, підтримки місцевого бізнесу, соціального захисту різних контингентів, культурні, освітні заклади тощо);

- недержавні організації (із проблем молоді, дітей, інвалідів, літніх людей, із місцевих проблем культурного, мистецького, етнографічного спрямування, благодійні, притулки для літніх, центри денної дитячої опіки тощо);

– бізнес-структури (кредитні спілки, банки, компанії з обслуговування, будівництва, благоустрою тощо);

– релігійні організації (церкви різних конфесій, релігійні громади і об'єднання).

Ініціатива таких організацій підтримується, керується і координується в різних країнах за різними моделями [2, с. 64].

У Канаді (Міністерство охорони здоров'я провінції Саскачеван) є низка фахівців, які відповідають за формування та виховання культури здоров'я молоді. Вони постійно аналізують дані звітів лікарень, поліцейських управлінь, соціальних служб, місцевих засобів масової інформації. У результаті аналізу вони визначають факт існування і вагомість конкретної, нагальної на цей час у цій місцевості проблеми, що має вплив на здоров'я населення. Тимчасово створені робочі групи з фахівців різного профілю опрацьовують та впроваджують у життя план заходів щодо подолання даної проблеми, ведеться пошук партнерів із числа вищезгаданих організацій. За іншою моделлю самі організації ініціюють проекти з формування та виховання культури здоров'я молоді, а державні служби консультують, координують діяльність, підтримують ресурсами.

Нижче наведено програми, що реалізуються в Канаді.

«*Розв'язання проблем молоді*». Громадський центр, що працює за цією програмою, з офісами у кількох містах, фінансує і підтримує всі проекти в межах цієї програми, що спираються на громаду і спрямовані на розв'язання проблем молоді. До керівної ради такої організації у кожному місті входять не менш як 50% представників молоді. Громадський центр використовує молодь для дослідницької діяльності в організаціях та інститутах громади. Молоді люди опитують керівників або адміністраторів у церквах, школах, лікарнях, бізнесових фірмах, центрах охорони здоров'я та інших організаціях. Наприкінці літа молодь скликає форум громади, на якому повідомляється про ресурси, наявні в їхній громаді. 55 громадських організацій утворюють коаліцію, щоб використати 600 молодих людей для розбудови їхнього міста. Молоді люди залучаються до проектів, які реалізуються поблизу від їхніх домівок: побудови баскетбольного майданчику біля церкви, реконструкції будинків, розпису стін, виготовлення ляльок для параду, організації «токсичного обстеження» екологічно небезпечних околиць міста та просвіти мешканців із проблем здоров'я.

«*Центр відвернення кризових ситуацій молоді*». Молодь і дорослі, що працюють у

цьому центрі, наділяються однаковими обов'язками. Молоді люди входять до ради директорів, надають консультації з проблем захворювання на алкоголізм, наркозалежність, СНІД, обслуговують 24-годинну «гарячу лінію».

«*Кредитна спілка молоді*». Молоді люди володіють і управляють кредитною спілкою, працюють касирами і входять до керівної ради, скликають збори, планують політику надання позик та вікових обмежень, набирають інших молодих людей і надсилають регулярні бюлетені членам. До спілки входять 110 членів, кожен із них сплачує мінімальний внесок у сумі 12 доларів США.

«*Клуб молодих лідерів*». Молоді люди утворюють Клуб лідерів у своїй місцевості. Члени клубу ухвалюють власну конституцію і планують, наприклад, таку діяльність, як збирання в околиці матеріалів, які піддаються переробці. Персонал та менеджери-резиденти у своїх заходах щодо розв'язання житлових проблем добирають молодих людей для участі у 6-місячній програмі придатності до лідерства. Після завершення такого підготовчого курсу молоді люди одержують дипломи лідерів. Вони створюють і реалізують післяшкільні та суботні вечірні програми для інших молодих людей цієї місцевості.

«*Церква допомагає*». Церква надає свої приміщення для розміщення дитячого садка у її будівлях. Ця дитяча програма допомагає церкві сплатити свої рахунки і дає їй нагоду для лідерства, адже члени церковної ради входять до керівної ради садка. Ця недержавна організація, що опікується потребами молоді, допомагає церкві запровадити молодіжну програму у місцевій церковній громаді [3, с. 156].

У більшості громад існують різні культурні організації, що опікуються специфічною етнічною спадщиною своєї місцевості. Ці організації завжди охоче залучають до своєї діяльності молодь, адже саме молодь має взяти на себе відповідальність за збереження етнічної спадщини для майбутніх генерацій [4, с. 78–86].

Аналогічні проекти існують і в інших розвинутих країнах. У деяких країнах у навчальних планах шкіл передбачені курси, що мають на меті сприяння формуванню культури здоров'я молоді. У США, Канаді, Японії – це «Навчання здоров'ю», у Фінляндії – «Формування навичок культури здоров'я», Австралії – «Навчання раціональному використанню дозвілля».

Щорічно близько 18 мільйонів дітей і підлітків США беруть участь у програмі «Тестування і нагородження», яку ініціює координаційна рада з фізкультури при Президентові країни. Медаль Президента за відповідальне ставлення до свого здоров'я отримують близько

700 тисяч школярів, які виконали відповідні нормативи після тривалих занять фізичними вправами.

В американських містах шкільні спортивні споруди завантажені заняттями з дітьми з ранку до вечора, а ввечері займаються їхні батьки, інші дорослі. Під час вікендів користуються популярністю спільні сімейні заняття. Навіть у невеличких містечках, де є 1–2 школи (школи у містечках можуть бути досить великі – понад 1 000 школярів), ці споруди вражають розмірами і якістю – інколи це масштаби спорт-комплексів обласних центрів України.

Ще одним цікавим аспектом формування культури здоров'я за кордоном є різноманітність методів надання інформації. Наприклад, деякі молодіжні телесеріали ненав'язливо інформують про поширені життєві перебіги подій, інколи досить несприятливі для здоров'я (секс, наркотики, алкоголь, тютюн, психологічні конфлікти спілкування в сім'ї, в іншому оточенні, на роботі, під час навчання, відпочинку). Моделі поведінки героїв фільмів демонструють можливі шляхи виходу з різних ситуацій і їх позитивні і негативні наслідки для здоров'я. Фактично у прихованій формі подається інформація про ризики і переваги різних поведінкових моделей. Звичайно, художньо-естетична цінність серіалів досить дискусійна, але сам принцип подачі інформації заслуговує на увагу. До того ж неважко передбачити, що молодь, скоріше, буде дивитися саме такі серіали, ніж традиційні щотижневі телепередачі щодо проблем здоров'я.

Програми збереження здоров'я у різних країнах досить різноманітні. У США останні роки здоровий спосіб життя став культом. Мільйони американців прагнуть підтримувати своє здоров'я на найвищому рівні. У цьому їм допомагає безліч розроблених науковцями програм і методик із бігу, ходьби, аеробіки, раціонального харчування, попередження шкідливих звичок. Більшість американців віддає перевагу фізичним вправам, засобам боротьби зі стресом та раціональному харчуванню. С. Ainsworth вважає, що ведення здорового способу життя у школах США має не лише покращувати фізичний розвиток та фізичну підготовленість дітей, а й готувати їх до конкретної «боротьби» у реальних соціальних умовах.

У США найуспішнішими вважають такі моделі:

– модель SHARP (модель «Шкільні оздоровчі джерела для дітей»), що включає такі розділи, як «Профілактика хвороб», «Раціональне харчування», «Ріст і розвиток», «Особисте здоров'я», «Суспільне здоров'я»; «Здоров'я сім'ї» тощо;

– модель СНЕК (модель «Загальна здорова освіта для дітей»), яка складається з п'яти розділів: «Про мене», «Як я расту», «Їжа, яку я їм», «Вибір, який я роблю», «Як я залишаюсь здоровим» [5, с. 148–167].

Гігієнічна освіта у школах Німеччини представлена програмою «Знай своє тіло». У Франції такий курс торкається таких тем, як гігієна ротової порожнини, сон, харчування, фізичне виховання, телебачення тощо.

У Швеції оздоровча освіта базується з урахуванням віку і включає елементи біології, психології, соціальної етики, фізичного виховання. Програма адаптована до реального життя і проводиться у тісному співробітництві з сім'єю.

У Фінляндії оздоровча освіта відбувається на курсах «Формування навичок здорового способу життя», в Австралії на курсах «Навчання раціонального використання вільного часу», в Японії на курсах «Навчання здорового способу життя».

Для підвищення ефективності оздоровчого виховання широко використовується наочність і сучасні інформаційні технології. Це використання стендів і фільмотек із дієтології у газетах у Франції, публікація статей у шкільних газетах у Німеччині та випуск книг, ілюстративного матеріалу в Швеції, пересувні виставки з лекціями і доповідями в Швейцарії [5, с. 236].

Типовим для європейських країн є постійне прагнення оцінювати ефективність оздоровчих програм. Із цією метою пропонують використовувати чотири показники:

- підвищення інтересу до проблем здорового способу життя;
- активна участь у оздоровчій програмі;
- зниження рівня захворюваності;
- зниження факторів ризику.

У Прибалтиці популярні невеличкі прибудинкові майстерні, де батьки з дітьми мають змогу щось відремонтувати, виготовити потрібні саморобні речі для сім'ї, для благоустрою дачки і прилеглої території. Там же відкриваються спортивно-оздоровчі приміщення, де батьки займаються спортом спільно з дітьми, почергово з іншими родинами.

Діяльність клубу «Babilon» у м. Вільнюс полягає у залученні молодих людей (переважно старшокласників) до процесу соціалізації через мистецтво. Укладено угоду між клубом і школами міста (за згодою Міністерства освіти) про співробітництво. За цією угодою, кожна школа має право вивільняти своїх учнів старших класів від занять на один тиждень для відвідування різних заходів цього клубу [6, с. 87].

Постійна необхідність підвищення продуктивності праці змусила підприємців економічно розвинутих країн звернутися до проблем профілактичного оздоровлення робітників. У такі оздоровчі програми включають виробничу гімнастику, заняття фізичною культурою, нормалізацію ваги, раціональне харчування, відмову від паління та алкоголю, профілактику стресів тощо. Ці заходи виявилися досить ефективними. І, як наслідок, зміцнення здоров'я стало розглядатися керівниками фірм і підприємств як складник виробництва, а інвестиції в здоров'я – надзвичайно вигідною справою [7, с. 46].

Висновки. Отже, досвід економічно розвинутих країн свідчить, що більш перспективний і економічно вигідний для суспільства шлях по збереженню здоров'я пов'язаний із широким впровадженням профілактичних технологій, що передбачає комплексну цілеспрямовану діяльність держави та недержавних організацій щодо реалізації прав громадян на захист

свого здоров'я та становить основу державної політики у досліджуваній сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пиріг Л. Медицина як інтегральна складова культури українського народу. Українознавство: стан, проблеми, перспективи розвитку. К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2013. С. 54–56.
2. Taking action on population health. A position paper for Heals promotion and programs branch staff, 2008. 189 p.
3. What works! Effective health communication. Participant source book. Toronto, 2006. 235 p.
4. Alan J.C. King, Willian F. Boyce. Trends in the health of Canadian youth, 2009. 126 p.
5. Health behavior and health education / [edited by] Karen Glanz, Frances Marcus Lewis, Barbara K. Rimer. 2nd ed. 496 p. (Jossey-Bass health series).
6. Лоренц У. Социальная работа в изменяющейся Европе. Амстердам-Киев, 2007. 175 с.
7. Pinet G. Health challenges of the 21st century: a legislative approach to health determinants. Health legislation at the dawn of the XXIst century. 139 p.